

ASOSIY ALOQA IMO-ISHORALARI VA ULARNING KELIB CHIQUISHI

Abdurazzakova Munisa Yusufjon qizi

Farg'ona davlat universiteti magistranti

Telefon: +998936469864

Email: munisa.abdurazzakova@mail.ru

ARTICLE INFO

Received: 14th May 2023

Accepted: 22th May 2023

Online: 23th May 2023

KEY WORDS

Muloqot, muloqot jarayoni, verbal vositalar, nonverbal vositalar, imo-ishora, jest, kaftlarni ishqalash imo-ishorasi, bog'langan barmoqlar imo-ishorasi, bosh barmoq urg'usi imo-ishorasi, "Orqadagi qo'llar" imo-ishorasi.

ABSTRACT

Mazkur maqolada nutq jarayonida nonverbal vositalardan unumli foydalanish, imo-ishoralarning mazmun-mohiyati va kelib chiqishi, ushbu vositalarni o'z o'rnida maqsadga muvofiq tarzda qo'llay olish so'zlovchidan katta mahorat talab qilishi yuzasidan bahs yuritilgan. Shuningdek, imo-ishoralar nutq jarayoni uchun qanchalik ahamiyatga ega ekanligi haqida fikr bayon qilingan.

Imo-ishoralar ham so'zlar kabi juda ifodali bo'lib, ularning har biri o'ziga xos ma'no-mazmun kasb etadi. Ya'ni, imo-ishoralar huddi so'zlar kabi so'zlashuv xarakterini beradi. Misol keltiradigan bo'lsak, ko'tarilgan bosh barmog'i, qolganlari musht bo'lganda - "biror narsaning eng yuqori bahosi"; barmoqlarning buralishi - "aqlan omon qoldi", "aqlni yo'qotdi", degan ma'nolarni anglatadi.

Butun dunyoda asosiy muloqot imo-ishoralari bir-biridan farq qilmaydi. Odamlar xursand bo'lganda tabassum qiladilar, g'amgin bo'lsalar qoshlarini chimradilar, g'azablansa jahldor ko'rinadi. Ko'pgina mamlakatlarda bosh chayqash "ha" yoki tasdiqni anglatadi. Bu tug'ma imo-ishora bo'lib ko'rinadi, chunki u kar va ko'r odamlar tomonidan ham qo'llaniladi. Rad etish yoki kelishmovchilikni bildirish uchun bosh chayqash ham universaldir va bolalik davrida ixtiro qilingan imo-ishoralardan biri bo'lishi mumkin.

Ba'zi imo-ishoralarning kelib chiqishini bizning ibtidoiy jamoa o'tmishimiz misolida kuzatishingiz mumkin. Jilmayganda yoki dushmanligini boshqa yo'l bilan ko'rsatganda tishlarning yalang'ochlanishi dushmanga hujum qilishdan saqlanib qolganlik ma'nosini beradi va hozirgi kungacha zamonaviy odamlar tomonidan qo'llaniladi. Tabassum dastlab tahdidning ramzi edi, ammo bugungi kunda do'stona imo-ishoralar bilan birgalikda u zavq yoki xayrixohlikni anglatadi.

Fikrni aniq ifodalashda qo'l va qo'l imo-ishoralarning o'zni katta. Ayniqsa kaftlarni ishqalash insonlar orasida keng tarqalgan. Kaftlarini ishqalash yordamida odamlar o'zlarining ijobiy his-tuyg'ularini og'zaki bo'lmagan holda yetkazishadi. Ushbu imo-ishorani bajarish tezligi bu vaziyatda ijobiy natijalar olishni kutayotgan odamga signal beradi.

Bosh barmog'ini ko'rsatkich barmog'iga yoki boshqa barmoqlarning uchlariga ishqalash odatda pulni bildirish va to'lov sifatida pul olinishini kutish uchun ishlatiladi. Do'stlar o'rtasidagi suhbatda bu imo-ishorani qarz beruvchi odam qo'llashi mumkin: "Menga qarz bering". Ammo mijozlar bilan ishlashda xizmat ko'rsatuvchi xodimlar bu ishoradan qochishlari kerak. Aks holda bu hurmatsizlik yoki madaniyatsizlik bo'lib ko'rinadi.

Imo-ishoralar orasida bog'langan barmoqlardan foydalanish ham keng tarqalgan. Bir qarashda, bu ishonch ishorasidek tuyulishi mumkin, chunki odamlar bunga murojaat qilganda, ular tabassum qiladilar va o'zlarini baxtli his qilishadi. Biroq, qisilgan barmoqlar imo-ishorasi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu imo-ishora umidsizlikni va odamning salbiy munosabatini yashirish istagini bildiradi. Ushbu imo-ishora uchta variantga ega: kesishgan barmoqlar yuz darajasida egilib, qo'llar stolda yotadi (qo'llarning o'rta holatida), o'tirgan holatda tizzalar ustida yoki tik turgan holatda (pastki holatda mahkamlangan qo'llar). Qo'llarning holati va odam boshdan kechirgan salbiy tuyg'uning kuchi o'rtasida bog'liqlik mavjud (qo'llar qanchalik baland bo'lsa, aloqa shunchalik qiyinroq).

Bu imo-ishora ko'pincha o'ziga ishongan odamlar, etakchi lavozimdagi odamlar yoki imo-ishoralari cheklangan odamlar tomonidan qo'llaniladi. Bu imo-ishora yordamida ular o'zlariga bo'lgan ishonchlarini bildiradilar. Bu imo-ishora ikkita variantga ega: Qo'llar yuqoriga, qo'llar pastga. Birinchi pozitsiya odatda ma'ruzachi o'z fikrlarini bayon qilganda olinadi. Ikkinchi pozitsiya odam gapirmasa, lekin tinglasa ishlatiladi. Spiker yuqoriga ko'tarilgan qo'llarning holati bilan, so'zlovchining boshi orqaga tashlanganida, u o'zini xotirjamlik va takabburlik bilan his qiladi.

Garchi odatda ijobiy signal sifatida qaralsa-da, barmoq imo-ishorasi ham ijobiy, ham salbiy holatlarda ishlatilishi mumkin va shuning uchun noto'g'ri talqin qilinishi mumkin.

Qo'llarni orqaga qo'yish jesti ko'plab mamlakatlarning qirolik sulolalariga xosdir. Kundalik hayotda bu imo-ishora navbatchi politsiyachi, maktab direktori va mas'ul lavozimdagi odamlar tomonidan qo'llaniladi. Shuning uchun, bu boshqalardan ustunlik hissi bilan o'ziga ishongan odamning jesti hisoblanadi. "Orqadagi qo'llar" imo-ishorasi qo'llarning bilagini ushlash bilan orqadagi qo'llar imo-ishorasidan farq qiladi, bu odamning xafa bo'lganini va o'zini tutib olishga harakat qilayotganini ko'rsatadi. Bunday holda, bir qo'l bilagini shunday mahkam ushlaydiki, go'yo uni urishdan saqlamoqchi bo'ladi. Qizig'i shundaki, odam qanchalik g'azablansa, uning qo'li orqa tomoni bo'ylab shunchalik baland bo'ladi.

Bosh barmoq urg'usi jesti ham ko'plab ishlatiladigan noverbal vositalardan biridir. Bosh barmoqlar inson xarakterining kuchini va uning shaxsiyatini bildiradi va bosh barmoqlarni so'zsiz ishlatish buni tasdiqlaydi.

Bosh barmoqlarni ko'rsatish insonning obro'si, ustunligi va hatto tajovuzkorligi haqida gapiradi. Biroq, bu imo-ishorani boshqa imo-ishoralar bilan birgalikda ko'rib chiqish kerak. Ochiq bosh barmoqlar ijobiy signaldir. Ko'pincha imo-ishora o'z qo'l ostidagilar bilan jamiyatdagi qattiqqo'l xo'jayinning pozitsiyasida mavjud.

Muayyan vaziyatda odamning dominantligini yashirish uchun bosh barmoqlar ko'pincha odamning cho'ntagidan, ba'zan hatto shimining orqa cho'ntagidan ham chiqadi. Ayollar ham bu imo-ishoraga murojaat qilishadi. Bundan tashqari, bu imo-ishorani sevuvchilar ko'pincha balandroq bo'lish uchun oyoq uchida turishadi.

Yana bir mashhur imo-ishoralardi biri bu - qo'llar ko'kragiga o'tib, bosh barmoqlarini vertikal holda ushlab turishdir. Bu imo-ishora ikki tomonlama signalni beradi - birinchi salbiy yoki mudofaa munosabati (qo'llar kesishgan) va ustunlik hissi (bosh barmoqlar bilan ifodalangan). Bosh barmog'i ishorasi bosh barmog'i bilan ko'rsatilgan shaxsga nisbatan masxara yoki hurmatsizlikni ifodalash uchun ham ishlatiladi.

Tana tilini o'rganishda eng katta xatolardan biri bu bitta imo-ishorani ajratib ko'rsatish va uni boshqa imo-ishoralar va vaziyatlarga bog'lamaslikka urinishdir. Masalan, boshning orqa qismini qashlash minglab narsani anglatishi mumkin - qazg'oq, terlash, ishonchsizlik, unutulchanlik yoki yolg'on gapirish - bu bosh jestini to'g'ri talqin qilish uchun hamrohlik qiluvchi imo-ishoralarning butun majmuasini e'tiborga olishimiz kerak.

Har qanday til singari, tana tili ham so'zlar, jumlar va tinish belgilaridan iborat. Har bir imo-ishora bitta so'zga o'xshaydi va so'z bir necha xil ma'noga ega bo'lishi mumkin. Bu so'zni boshqa so'zlar bilan birga gapga kiritgandagina bu so'zning ma'nosini to'liq tushunish mumkin. Imo-ishoralar "gap" shaklida bo'lib, shaxsning haqiqiy holati, kayfiyati va munosabati haqida aniq gapiradi. Kuzatuvchi kishi bu noverbal jumalarni o'qiy oladi va ularni so'zlovchining og'zaki gaplari bilan solishtiradi.

Yelka qisish imo-ishorasi odamning aytilayotgan narsani bilmasligi yoki tushunmasligini ko'rsatadigan universal imo-ishoraning yaxshi namunasidir. Bu murakkab imo-ishora bo'lib, uchta komponentdan iborat: o'girilgan kaftlar, ko'tarilgan yelkalar, ko'tarilgan qoshlar.

Tanqidiy baholashning odatiy holati sifatida tanqidiy baholovchi munosabatni bildiruvchi imo-ishoralar to'plamini ko'rsatish mumkin. Bu yerda asosiysi ko'rsatkich barmog'i bilan yonoqni ushlab "qo'llab-quvvatlash, diqqat bilan tinglash" sifatida ta'riflanishi mumkin, ikkinchisi esa barmoq og'zini qoplaydi, bosh barmog'i esa iyak ostida yotadi. Tinglovchining sizni tanqid qilishining keyingi tasdig'i shundaki, uning oyoqlari mahkam bog'langan, ikkinchi qo'l esa uni himoya qilayotgandek tana bo'ylab yotadi va boshi va iyagi egilgan holda bo'ladi(dushmanlik bilan). Bu og'zaki bo'lmagan jumla sizga "Menga siz aytayotgan narsa yoqmaydi va men siz bilan rozi emasman" kabi bir narsani aytadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, har bir imo-ishora o'ziga xos tarzda ma'no ifodalaydi. Ularning kelib chiqishi ham alohida tarixga ega. Ko'plab jestlarning tarixi ibtidoiy davrlarga to'g'ri kelsa, ayrimlari bugungi taraqqiyot natijasida yuzaga kelgan. Shuningdek, barcha millat va elatlarda bir xil ma'no kasb etuvchi universal imo-ishoralar bo'lgani kabi ayrim millatlarning o'zigagina xos bo'lgan imo-ishoralar ham mavjud. Eng asosiysi, ulardan nutq jarayonida to'g'ri va samarali foydalanish muloqot maqsadining to'laqonli yuzaga chiqishiga ko'mak beradi.

References:

1. Abdurazzakov Y.U. Use of non- standard forms and methods in a foreign lesson.- Academia: Gospodarka I Innowacje, 2022.- 1003-1010 b.
2. Abdurazzakov Y.U. Organizing lecture activities effectively foreign languages.- Academia: Galaxy international interdisciplinary research journal(GIIRJ), 2022
3. Abdurazzakov Y.U. About the Problems of Language Teaching to Little Children.- Academia: International Journal of Culture and Modernity, 2022

4. Abdurazzakova, M. (2023). HISSIY HOLATLARDA MIMIK BELGILARNING AHAMIYATI. TABASSUMNING MA 'NOSI. *Евразийский журнал академических исследований*, 3(3 Part 2), 208-211.
5. Abdurazzakova, M. 2023. Nonverbal Communication and its Role in Communication. *Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT*. 3, 3 (Mar. 2023), 1–
6. Yu.U.Abdurazzoqov, Effective organization of the lectures in German. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies* ISSN NO: 2770-0003.
7. <https://zienjournals.com> Date of Publication: 14-12-2022. 48-51.
8. Y.U. Abdurazzakov. ЧЕТ ТИЛЛАРИДАГИ МАЪРУЗА МАШҒУЛОТЛАРИНИ САМАРАЛИ ТАШКИЛЛАШ. *ORIENTAL JOURNAL OF PHILOLOGY* ISSN: 2181-2802
9. Yu.Abdurazzakov, Use of non-standard forms and methods in a foreign language lesson GOSPODARKA I INNOWACJE. Volume: 24|2022. ISSN:2545-0573. 1003-1011
10. Y.U. Abdurazzakov. USE OF NON-STANDARD FORMS AND METHODS IN A FOREIGN LANGUAGE LESSON. *Oriental Journal of Philology*. DOI: <https://doi.org/10.37547/supsci-ojp-02-03-01>. Pages: 1-7.
11. Abdurazzakova, M. (2023). OG 'ZAKI MULOQOT JARAYONIDA PARALINGVISTIK VOSITALAR (NEMIS TILI MISOLIDA). *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 548-555.
12. Abdurazzakova, M. (2023). NOVERBAL MULOQOT VA UNING KOMMUNIKATSIYADAGI O 'RNI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 535-540.
13. "Чтение мыслей по жестам" von Юлия Ковалева
14. "Невербальная коммуникация" von Жанна Курляндская
15. "Körpersprache - Menschen lesen wie ein Geheimagent" von Philip von der Goltz